

eitavit, licet confessarius consenserit. Non potest absolvit pœnitens nisi prius denuntiaverit, aut promiserit se quamprimum poterit denuntiaturum. Si non possit per se, tenetur per alium id præstare, aut per litteras, aut mediante ipso confessario ab Episcopo ad hanc denuntiationem excipiendam delegato, quod rurum esse debet. Si absolute pœnitens nolit denuntiare, scribat confessarius Romæ pro dispensatione ab hac obligatione, et interim non absolvat. Qui non denuntiat intra mensem a die quo novit obligationem, incurrit excommunicationem ipso facto, donec denuntiaverit: cum autem executa est denuntiatio, quivis Sacerdos potest absolvere a censura contracta propter dilationem.

49. Qui injuste accusat, aut procurat accusationem Sacerdotis innocentis de sollicitatione, incurrit reservationem papalem sine censura.

50. Confessarius debet admonere pœnitentem de obligatione denuntiandi, licet hæc admonitio non sit profutura. Denuntiatio exigitur non tantum a pœnitentibus, sed ab unoquoque qui id sciat, modo sciat a personis fide dignis, licet promiserit secretum cum juramento, excipe si secretum sit manifestatum ad consilium capiendum.

51. Quando verba aut facta sunt veræ sollicitationes, et dubitatur quis sit Sacerdos sollicitans, denuntiatio est facienda, ut superior possit inquirere de persona; non autem quando est certus Sacerdos, sed dubitatur an verba aut facta ejus sint veræ sollicitationes, quia in dubio nemo debet fama sua privari.

52. Sacerdos sollicitans incurrit perpetuam inhabilitatem ad celebrationem Missæ, et, ut videtur, etiam ante sententiam. Multa sunt verba quæ indirecte

continent sollicitationem et denuntiationem exigunt. Judicetur nomen sollicitantis, tempus, locus, ætas, statura, capilli. Juret pœnitens se præfatam denuntiationem nemini communicaturum.

DE EXTREMA UNCTIONE.

1. Extrema Unctio debet dari infirmis qui tam graver laborant ut mortis periculum imminere videatur (*Rit. Rom.*); quando potest infirmo non jejuno præberi viaticum, potest etiam dari Extrema Unctio. Gravissime peccant qui illud tempus ægroti ungendi observare solent, cum jam omni spe salutis amissa, vita et sensibus carere incipiat. (*Cat. Rom.*) In eadem infirmitate iterari non debet nisi diurna sit, aut, cum infirmus convaluerit, iterum in periculum mortis incidat. (*Rit. Rom.*) Non debet dari perpetuo amentibus, nec pueris ratione parentibus, sed detur ea pollentibus, licet non sint apti ad communionem; in dubio detur sub conditione, idem dicatur de amentibus. Impœnitentibus et iis qui in manifesto peccato mortali perseverant, et excommunicatis penitus denegetur. (*Rit. Rom.*) Quisquis tenetur curare ut hoc sacramento muniatur.

DE MATRIMONIO.

1. Non obligant sponsalia vi, dolo, errore substanciali, aut metu gravi ab extrinseco inita. Tactus etiam pudici vetantur sponsis, quoties ad id fiunt ut delectatio sensibilis habeatur, quia secum ferunt periculum delectationis venereæ quæ est sensibili proxima.

2. Sponsalia obligant sub gravi ad contrahendum

—58—

matrimonium quantocius. Si quis sponsalia cum duabus contraxerit, valent prima, licet etiam secunda sponsa ea ignoraverit, et cum ea copula habita sit.

3. Filius potest, quin peccet, insciis aut invitis parentibus contrahere in sequentibus casibus: 1.º si parentes velint impedire ne nubat honeste, et ipse sit in periculo incontinentiae; 2.º si velint ut nubat invite, id est, ducat indignam, infirmam, pravae conditionis; 3.º si filius injuste a parentibus vexaretur; 4.º si parentes essent absentes, et præsumeretur eorum consensus.

4. Dissolvuntur sponsalia ex parte innocentis ob matrimonium validum contractum; quoad nocentem vero, obligatio suspenditur, non aufertur. Insuper dissolvuntur ob mutuum consensum sponsorum; si sint puberes, statim; si impuberis, statim ac ad puberatatem perventi sunt; dissolvuntur ob impedimentum dirimens superveniens, saltem pro innocentie, nocens autem tenetur dispensationem procurare, sed non cum magno labore, nisi reparandum esset damnum deflorationis, aut infamiae sponsæ; dissolvuntur ob antea ignotam disparitatem conditionis, ob defectum justum, non autem injustum consensus parentum, ob grave delictum alterius, ob cognitam alterius asperitatem, aut morbum gravem, aut æs alienum quo gravetur sponsus, aut defectum dotis in sposa. Generaliter, prima regula sit: ad dissolvendum ob causas supervenientes, sufficit ea causa quæ si prævisa fuisset, contractus non exstitisset. Secunda regula: ob causas præcedentes, sufficit ut adsit illa quæ si suboriretur valeret ea impedire. Hinc si ignorantia illius causæ non dedisset causam contractui, sed fuisset concomitans, id est quod etiam cognita non impedivisset spon-

—59—

salia, tunc non possunt dissolvi. Dissolvuntur ob absentiam in regionem longinquam, ob terminum sine culpa elapsum et prefixum ad finiendam obligationem, ob ingressum in religionem, non autem pro eo qui ingreditur, sed pro eo qui in seculo manet; ob susceptiōnem Ordinis sacri, aut votum recipiendi, aut votum simplex castitatis, quia in sponsalibus semper subauditur conditio: nisi status melior eligatur.

5. Communis est inter Doctores sententia ministros Matrimonii esse ipsos contrahentes. Materia est mutua traditio juris quod alter in alterius corpus acquirit per verba aut signa consensum exprimentia; forma est mutua acceptatio.

6. Ad valorem Matrimonii sufficit præsentia Parochi audientis, licet nihil dicentis, imo repugnantis; si tamen juste repugnet, adest validum Matrimonium, sed graviter illicitum: tunc solum esset invalidum Matrimonium, ut pluries declaravit S. C., quando Parochus nihil intellexisset, modo non affectasset nihil intelligere. Matrimonia celebrata coram Parochio et duobus testibus cum occulto impedimento, obtenta dispensatione, convalidantur et vera sacramenta fiunt solo consensu de novo a sponsis præstito, a quo tamen consensu potest Papa dispensare, nec requiritur de novo præsentia Parochi. Declaravit tamen S. C. quod si Matrimonium esset nullum ex causa publica, id est ob defectum ætatis, tunc reconvalidandum esset coram Parochio et testibus.

7. Non peccat qui contrahit in concupiscentia medium.

8. Si apponatur conditio contraria substantiæ Matrimonii, v. g. Te duco ea conditione ut proli generationem vites, ut adulterium committas, Matrimo-

nium est nullum; si autem conditio est turpis alio modo, aut si est impossibilis, tunc habetur pro non adjecta, et Matrimonium est validum, quia præsumitur datum consensus non obstante conditione apposita; sed si unquam sponsi vere non intenderent consentire sine tali conditione, Matrimonium esset invalidum; cæterum in dubio debet judicari in favorem illius.

9. Usus Matrimonii est illicitus, si illud est certe nullum; tunc sciens nec petere nec reddere unquam potest ignorantis. Si nullitas est dubia, dubitans non potest petere, sed tenetur reddere bona fide petenti; si autem adhibita diligentia dubium vincere non possit, non obstante quacumque probabilitate in contrarium, potest petere, quia contrahendo in bona fide, jam acquisivit jus certum ad petendum, de quo non potest privari nisi per impedimentum certum. Quando debet aliquis dubitare de valore Matrimonii? Regula 1.º Coniux ordinarie non tenetur credere alteri etiam juranti se ficte consensisse; 2.º nec tenetur credere impedimento, si illud audiat a personis parum fide dignis, vel ex fama sine fundamento; 3.º si audiat ab aliquo fide digno, tenetur inquirere, et interim non petere, sed reddere, si unus tantum sit testis. In dubio semper judicandum est pro Matrimonii valore, tam in foro interno quam externo, unde si quis Matrimonium contrahit cum dubia fide, post diligentiam adhibitam ad dignoscendam veritatem, adhuc dubio perseverante, potest reddere et petere.

10. Usus Matrimonii non est licitus si adsit grave periculum sanitatis, nec obsit periculum incontinentiae. Licitus est, si morbus sit diuturnus, et adsit justa causa, modo alter moneatur de morbo, sed alter non tenetur consentire. Morbum patiens potest licite nega-

re debitum, quin debeat patescere causam, nemo enim tenetur creare sibi infamiam. Non licet petere statim a balneo, a sectione venæ, cum febri. Licet petere ab uxore quæ versatur in perpetua gonorrhœa, et tempore menstrui diuturni; quæ si non durent, petitio non excedit veniale. Licet post prandium, et tempore lactationis, si non noceat proli; item in purgatione puerperæ, modo non eadem die, vel sequenti partus.

11. Graviter illicitus est usus si fiat mente adultera, si extra vas naturale, etiamsi ibi copula sit tantum inchoata; si autem stando, vel sedendo, vel more pecudum, vel viro succumbente, sine justa causa, erit veniale. Non esset peccatum retrahendi se ante seminationem, si non esset periculum effundendi seminis, sed ordinarie adest, præcipue in viro; vir autem graviter peccat, si se retrahat postquam mulier jam seminavit aut est proxima ad seminationem, et probabiliter etiam mulier si se retrahat post viri seminationem et ante propriam, quia probabiliter etiam semen mulieris est necessarium ad generationem, unde retrahente se viro post seminationem, potest mulier tactibus se excitare ut seminet ad complementum copulæ.

12. Petere ante communionem, est veniale, nisi fiat ad evitandam incontinentiam, nullum vero peccatum reddere. Potest autem post communionem et diebus festivis; item tempore prægnationis, nam ordinarie ab est periculum abortus.

13. Coniux prohibitus a petendo ob votum aut impedimentum affinitatis post Matrimonium ab eo contractum, tenetur reddere alteri, etiam interpretative petenti; et quoad affinitatem, licet etiam petere in pe-

riculo incontinentiae propriae, in quo licet etiam conjugi petere ab altero excommunicato, et excommunicato ab altero non excommunicato.

14. Tactus sine copula non excedunt veniale, modo non prævideatur pollutio in se vel in altero, etiam involuntaria. Non potest conjux seipsum tangere cum delectatione sine copula. Hortandi sunt conjuges ne delectentur de copula habita vel habenda, si alter absit, sed non sunt damnandi de mortali, nisi delectatio fieret venerea.

15. Neuter conjux tenetur petere, nisi prævideat in se vel in alio periculum incontinentiae. Tenetur vir accedere si mulier tacite petat. Conjugus negans ordinarie graviter peccat, nisi alter remisse peteret et facile precibus negans cederet, aut sæpius, puta quater in eadem nocte, alter peteret, aut dilatio esset tantum aliquot horarum.

16. Metus ne nascantur filii non sufficit ad negandum, si adsit periculum incontinentiae. Si alter petat cum peccato gravi, et culpa se tenet ex parte actus, puta cum periculo abortus, scandali, aut sanitatis alterutrius, postulatus tenetur sub gravi negare; si autem culpa se tenet ex parte petentis, puta si habeat votum, aut petat ob pravum finem, alter tenetur reddere, hortando tamen petentem ut desistat, aut potius eum petitione præveniendo. Si petat incestuosus qui jam privatus est jure petendi, alter non tenetur, sed potest reddere.

17. Volenti seminare extra vas, mulier videtur posse negare, imo ad id teneri, si possit sine suo gravi incommodo, sed probabilius post monitionem tenetur reddere, quia culpa se tenet, non ex parte actus, sed personæ. At non potest petere, nisi adsit pro se pe-

riculuni incontinentiae, aut nisi deberet perpetuo abstinere; valde autem cavendum est ne ipsa mulier ita fieri velit aut optet.

18. Ut vir incestuosus privetur jure petendi, debet noscere legem ecclesiasticam et pœnam appositam, et copula debuit esse cum seminatione. Possunt super hoc dispensare Episcopi et Mendicantes.

19. Si conjux timet damnum leve sanitatis ex reditione, tenetur reddere; si grave, nec tenetur, nec potest, nisi adsit proximum periculum incontinentiae vel in se vel in petente, aut timeantur magna dissidia; in his casibus potest et tenetur reddere ex charitate; excipe nisi morbus quo inficiari veretur sit proxime tendens ad mortem, in hoc enim casu potest, sed non tenetur, quia charitas eum excusat si reddit, sed non obligat.

20. Solum periculum ne proles defectuosa nascatur non excusat a reddendo. Non tenetur reddere uxor quæ scit se non posse sine mortis periculo parere; potest autem et reddere et petere ob periculum incontinentiae, licet ordinarie pariat mortuos.

21. Peccat mortaliter qui cohibet seminationem, altero seminante, vel qui se retrahit antequam alter seminaverit; item uxor quæ statim surgit aut mingit ad impediendam generationem.

22. Licet viro copulari, quamvis ob senectutem aut infirmitatem sæpe extra vas semen effundat, semper ac adest spes effundendi intra.

23. Tenentur conjuges cohabitare, etiam quoad torum, nisi separantur mutuo consensu, et sine periculo incontinentiae. Vir, si diu absit, debet, si possit, secum ducere uxorem.

24. Impedimenta impedientia, præter peccatum

mortale et excommunicationem, his comprehenduntur versibus:

*Ecclesiae vetitum, nec non Tempus feriarum;
Atque Cathechismus, Crimen, Sponsalia, Votum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.*

Ecclesiae vetitum, id est prohibitio Episcopi aut Parochi propter suspicionem impedimenti aut inhabilitatis; *Tempus feriarum*, sed prohibetur tantum benedictio Matrimonii, non autem ipsum Matrimonium aut ejus usus; *Catechismus*, id est fidei professio quæ nomine baptizandi fit, cessavit per Tridentinum; *Crimen*, v. g. incestus cum propria matre, raptus alienæ sponsæ, etc. desuetudine exolevit; *Sponsalia*, cum alia persona inita, sed non dissoluta; *Votum* simplex castitatis, aut religionis, aut non nubendi; non potest dispensare Episcopus ante Matrimonium, si votum sit absolutum, secus si est pœnale aut conditionatum, nisi sit periculum incontinentiae, aut gravis damni, et impossibilitas sit cito recurrendi ad Papam. Sed post Matrimonium, Episcopus et etiam Mendicantes possunt dispensare in voto castitatis ante vel post Matrimonium emiso; si tamen conjuges communi consensu illud emiserint, solus Papa potest dispensare.

25. Episcopus potest dispensare super omnibus proclamationibus, urgente gravissima, legitima et ineluctabili causa, ait Bened. XIV. in Bulla *Nimia licentia*, modo Episcopo constet non esse impedimentum; imo potest Parochus in gravissima necessitate declarare præceptum non exstare. De cætero proclamations debent fieri ter publice in Ecclesia. Quilibet impedimenti conscienter tenetur illud denunciare,

cet non possit probare. Fama impedimenti sufficit ad impediendas nuptias. Parochus tenetur sub gravi antequam Matrimonio assistat ad investigandum an existet impedimentum.

26. Impedimenta dirimentia, præter defectum consensus sunt:

*Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas,
Ætas, Affinis, si Clandestinus, et Impos,
Raptave sit mulier, nec parti redditia tutæ.
Hæc socianda retant connubia, facta retractant.*

Error, non qualitatis, nisi eam contrahens principiter intenderit, sed ipsius personæ. *Conditio servilis ignorata*. *Votum* solemne castitatis, vel ob sacri Ordinis susceptionem, vel ob religiosam professionem spontaneam, nam non spontanea est nulla, a quibus videtur Papam posse dispensare. *Cognatio*, vel legalis quæ oritur ex adoptione perfecta cum rescripto Principis, et dirimit inter varias personas, vel spiritualis ex Baptismo et Confirmatione inter baptizantem et baptizatum, patrinum et baptizatum et parentes baptizati, vel carnalis ex consanguinitate personarum quæ ex eodem stipite descendunt; hæc in linea transversali ex lege Ecclesiæ Matrimonium dirimit usque ad quartum gradum, in linea recta semper. In linea recta, tot sunt gradus quot sunt personæ, dempto stipite qui numquam numeratur; in linea transversali æquali quot gradus sponsus distat a communi stipite sponsæ, tot gradibus distant inter se; in linea transversali inæquali, quot gradibus consanguineus remotior distat a stipite, tot gradibus distant inter se. *Crimina impudentia*, sunt homicidium, adulterium, et

raptus. Pro homicidio, si ambo sponsi conspirarunt sine adulterio in mortem conjugis, cui alter eorum erat ligatus, eo fine ut inter se contraherent, hoc impedimentum est dirimens morte secuta; aut si eo fine expresse ut Matrimonium novum ineatur, una pars tantum altera inscia, post adulterium perfectum cum futuro, conjugem suum det morti, modo finis homicidii fuerit ante manifestatus alteri parti, saltem signis, donis, familiaritate; vel si, sine homicidio, altera pars vivente coniuge committat cum futuro adulterium, cum promissione Matrimonii quæ acceptetur; vel si adsit adulterium cum Matrimonio attentato, nempe cum vivente uxore cognoscit aliam, et intentat cum illa contrahere. Non est impedimentum, sed grave peccatum sola promissio ducendi aliam, si fit vivente coniuge. *Disparitas cultus* inter baptizatum et non baptizatum dirimit, inter catholicum et haereticum impedit, nisi Papa dispensem. *Vis*, et etiam metus gravis injuste incussus; dicitur gravis, ut si proveniret ex periculo exilio, infamie, amissionis notabilis honorum, metus, inquam ab extrinseco, non autem metus mera reverentialis, aut ab intrinseco; dicitur injuste incussus, unde si sponsus facta Matrimonii promissione ex timore judicis juste pœnam minitantis contrahit Matrimonium, illud est validum. Pro *Ordine* sacro, ratiocinandum sicut de voto solemini, dirimit. *Ligamen*, id est ille qui alio Matrimonio ligatus est, quin constet de morte conjugis, non potest aliam ducere, et si prior compareat, qui aliud Matrimonium contraxit tenetur ad priora vota redire. *Honestas*, ille qui sponsalibus celebratis cum una, vellet Matrimonium contrahere cum ejus consanguinea in primo gradu, vel qui post Matrimonium ratum, etiam nullum, modo tale non sit nul-

lum defectu consensus, vellet contrahere cum consanguinea usque ad quartum gradum. Sponsalia, licet mutuo consensu soluta, pariunt impedimentum, non autem si fuerint invalida. *Etas*, 14. an. pro sponso, 12 pro sponsa, quam ante ætatem Matrimonij est nullum. Matrimonium senum ætatis decrepitæ est validum, modo coire possint arte medica. *Affinitas* quæ oritur ex copula habita ab uno sponsorum cum consanguineo alterius, dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum, si fuerit copula licita, usque ad secundum si illicita. Affinitas non parit affinitatem, unde duo fratres possunt ducere duas sorores, vitricus uxorem privigni sui. Si quis cognoscit sororem suæ sponsæ, neutram sine dispensatione ducere potest. *Clandestinitas*, Matrimonium est nullum si desit assistentia Parochi et duorum testium, ubi Tridentinum est receptum, qui testes possunt esse pueri (modo sint rationis capaces), infames, parentes, servi, mulieres, et etiam illi qui casu illuc transeunt, aut vi detinentur. Parochus etiam suspensus, excommunicatus vitandus, valide assistit, et in necessitate licite. Debet esse Parochus domicilii alterutrius sponsi; et potest assistere etiam extra suam parochiam et Diœcesim, quia exercet actum jurisdictionis. Vagi post informationes et licentiam Episcopi, possunt contrahere ubique. Exteri non possunt contrahere extra patriam, nisi ostendant fidem ordinarii proprii de eorum statu libero. *Impotentia*, si sit perpetua et antecedat Matrimonium, illud est nullum; si certa sit, potens pars potest statim ab impedita discedere quin dilationem concedat, imo tenetur si adsit periculum incontinentiæ, et ad alias nuptias transire. Si dubia sit impotentia, datur triennium ad experiendum. *Raptus* debet esse ab una ad aliam

domum, solo fine Matrimonii, dissentiente muliere. Raptor, præter impedimentum, et auxiliantes incur- runt excommunicationem ipso facto; idem est pro desponsatis, id est raptor incurrit impedimentum et poenas, licet cum rapta prius contraxerit sponsalia, quæ tamen probabilius est non invalidari.

27. Matrimonium probabiliter validum, est habendum certe validum, quia Ecclesia dispensat in impe- dimento, si exstet, quoties adest vera probabilitas de Matrimonii valore. Si nullum sit ex defectu occulto noto tantum octo vel decem personis, et periculum non videatur quod illud manifestetur, sufficit ut sponsi, ob- tenta dispensatione a S. Pœnitentiaria, consensum re- novent sine Parocho nec testibus, licet conjuges con- trahendo fuerint concii nullitatis Matrimonii. Qui ficte consensit, per se non videtur teneri ad revalidan- dum per verum consensum, nisi illud exigat reparatio- damorum dolo illatorum. Qui ficte aut metu con- traxit, si velit Matrimonium revalidare, verum præ- stando consensum, non videtur teneri ad manifestan- dum alteri parti Matrimonii nullitatem, sed sufficere ut verum præstet consensum, qui cum conjungatur cum consensu ab altera parte jam præstito valido ju- re naturæ et moraliter perseverante in cohabitatione maritali, Matrimonium fit validum, quia in contractu Matrimonii non est necessaria simultaneitas physica consensuum, sed sufficit moralis quæ in hoc casu ha- betur; neque potest opponi quod si requereretur pars de novo consensu, forte illud non daret, nam hic dis- sensus interpretatus non est verus dissensus, et in- terim in suis effectibus perseverat consensus semel præstitus, qui jure naturæ est validus, et solum inva- lidus jure ecclesiastico.

28. Cum Matrimonium est nullum ob aliquod im- pedimentum, ut revalidetur per novum consensum, sublato impedimento per dispensationem, utraque pars debet esse conscientia nullitatis, sed super hoc con- sensu Pontifex potest dispensare pro parte conscientia; imo potest Episcopus, si ex cognitione timeatur mors, in- famia, scandalum ob separationem, et necessitas non patiatur moram recursus ad Papam; insuper, si absit Episcopus, confessarius potest declarare consensum tunc non requiri a parte conscientia, ut modo dictum est; sed hoc non fiat nisi urgente gravissima causa, nam ipsa S. Pœnitentiaria ordinarie exigit ut nullitas ante- cedens ab utraque parte nota sit.

29. Papa potest dispensare in omnibus impedimen- tis ex jure ecclesiastico ortis; sed in iis quæ sunt a ju- re divino, potest tantum in aliquo casu particulari, ut Doctor Ecclesie et interpres divinae voluntatis, decla- rare legem divinam in tali casu non obligare. Cau- sae justæ ad obtainendam dispensationem super impe- dimentis dirimentibus sunt 1.º extinctio magnæ litis, vel odii, vel scandali inter agnatos; 2.º inæqualitas Matrimonii, nisi inter consanguineos fiat ob defectum dotis vel alterius sponsi; 3.º conservatio facultatum in eadem cognatione; 4.º merita petentis; 5.º ætas ex- cedens 24. annos in muliere; 6.º subministratio pecuniae pro operibus pii, etc. Noscantur conditiones quas debet habere petitio ut dispensatio non sit sub- receptitia vel obreptitia.

30. Ante consummationem Matrimonii, quæ potest differri ad duos menses, alteruter conjugum intra hos duos menses primos potest intrare religionem, modo exinde non impediatur legitimatio proliis, reparatio scandali, et sponsa non infametur.

31. Videtur Papam posse ob gravissimas causas dissolvere Matrimonium simpliciter ratum. Divor-
tium tori et cohabitationis, firmo remanente vinculo
conjugal, potest fieri 1.º si unus conjugum commit-
teret delictum alteri perniciosum, ut si conaretur eum
in peccatum inducere, præsertim a fide avertere, et
esset periculum persionis; 2.º si alter morbo con-
tagioso laboraret, amens fieret, et adasset periculum
pro alio; 3.º si mutuo consensu separati, ambo ingre-
diantur religionem, aut muliere profitente, vir sacris
initietur, aut si mulier 50 annos nata castitatem vo-
veret in seculo, et vir profiteretur, aut sacerdotio ini-
tiaretur; 4.º ob sœvitiam conjugis, verbera injusta,
gravia, frequentia; imo, pro persone qualitate, convi-
cia crebria et gravia; debet intervenire sententia judi-
cis, nisi mora sit periculosa, aut periculum non facile
probaretur; 5.º ob adulterium certum et perfectum,
raro tenetur, sed potest conjux discedere, nisi ipse sit
quoque reus adulterii, aut consenserit adulterio alterius,
aut mulier vi fuerit oppressa, aut injuria sit re-
missa, præsertim per copulam subsecutam. Condux
innocens semper habet jus revocandi adulterum, sed
difficulter adultera poterit obligari ad redeundum ad
virum, quia ipsa poterit timere gravia damna. Ad
separationem ob adulterium non videtur requiri sen-
tentia. Facta separatione per sententiam, innocens
potest ingredi religionem, sed non adulter sine alterius
licentia, aut nisi alter statum irretractabilem assump-
sisset. Filii edacentur apud innocentem; videndum
cujus expensis.

DE CENSURIS.

1. Censura est vel latæ, vel ferendæ sententia, a jure, vel ab homine superiore ecclesiastico habente ju-
risdictionem ordinariam et expeditam; unde non po-
test ferri ab excommunicato, suspenso, hæretico, schis-
matico, nisi sit occultus, quo in casu illicite, sed valide
fertur. Censura lata ex coactione aut metu gravi est
valida, sed invalida est ejus absolutio metu injusto ex-
torta. Censura lata a jure aut ab homine sententia
generali non incurrit ab impuberibus, nisi exprima-
tur, ut fit pro ingressu claustrorum et percussione cle-
ri. Episcopi non incurront suspensionem nec inter-
dictum nisi specialiter nominentur, de excommunica-
tione autem dubitatur. Reges et Reginæ a solo Pa-
pa censurari possunt. Pro censura gravi, debet adesse
contumacia in peccato gravi vel ex se, vel ex cir-
cumstantiis; in dubio de gravitate, standum est judi-
cio superioris; requiritur insuper actus externus et
consummatus. Incurrit a mandantibus, licet effec-
tus non sequatur, si principaliter in eos lata sit, secus
non; hinc non incurrit qui mandavit percussionem cle-
ri si illa non evenit, aut consilium præstitum ad eam
non impullit persecutentem, aut fuit revocatum ante
executionem, quia tunc non est contumacia, que im-
portat contemptum censuræ. Requiritur etiam scien-
tia legis et ipsius censuræ, quarum quævis ignorantia
excusat a censura; debuit præcedere monitio. Vide-
tur quod metus gravis excusat a censura. Si quis
esset injuste censuratus, aut de eo dubitaret, non ligar-
etur in conscientia, nec fieret irregularis administran-
do in Saeris, sed exterius se deberet gerere tanquam
censuratum ad evitandum scandalum. Qui extra

suam Dicecsem deliquit, et per sententiam particularem excommunicatus est ab Episcopo illius loci, non potest a proprio Episcopo absolvvi, nisi de licentia alterius Episcopi, quia factus est subditus illius Episcopi circa illud particulare ratione delicti. Qui habet facultatem absolvendi a casibus papalibus, non ideo potest absolvere a casibus Bullæ *Cœnæ*, et qui habet pro Bulla *Cœnæ*, non ideo potest pro hæresi, ut declaravit Ben. XIV. in Bulla *Convocatis*. Facultas data ab Episcopo pro reservatis, non valet pro iis quibus annexa est censura reservata; econtra facultas data a Papa pro reservatis, valet pro censuris reservatis. Ad absolvendum a censura in foro interno sufficit quodlibet signum externum, sed non sola voluntas; potest absolvvi valide etiam absens, et licite gravi urgente causa, et valide etiam invitus, sed illicite. Absolutio metu gravi et injusto extorta est nulla. Satisfactio parti offensæ debet fieri pro foro externo ante absolutionem a censura, et si illud sit impossibile, detur cautio aut juramentum satisfaciendi. Juretur de non reincidendo, si crimen sit enorme.

2. Vitandi tantum sunt illi qui nominatim sunt excommunicati et denuntiati; non adest igitur obligatio vitandi excommunicatos etiam notorios, nisi isti sint nominatim excommunicati et denuntiati in loco publico; sed Conc. Const. declaravit se velle hac distinctione prospicere tantum bono fidelium, non autem excommunicatorum, unde videretur quod excommunicati peccarent semper communicando cum aliis; dum ali non peccarent; sed res aliter se habet, nam si tolerati communicando cum fidelibus peccarent, esset inutilis illa licentia data fidelibus, dum indirecte, id est ratione charitatis ex qua tenetur unusquisque non præbere

alteri occasionem peccati, iisdem fidelibus esset vetita illa communicatio; unde restat quod universe possint fideles et excommunicati tolerati simul communicare. Vitandi sunt percussores clerici, si percussio sit publica, aut delictum sit probatum in judicio.

3. Excommunicatio privat usu passivo sacramentorum, nisi excusat timor gravis damni, et non fiat cum contemptu censuræ; privat quoque usu activo lictio, nam adest validitas, excipe quod vitandus non potest ministrare sacramentum Pœnitentiæ quia omni jurisdictione privat; toleratus autem toties licite sacramentum ministrat quoties illud ab eo requiritur; hinc die festivo, si desit alter sacerdos, toleratus postulatus potest celebrare, modo absit scandalum. Excommunicatus non potest esse judex, scriba, testis, advocatus, procurator, testator, tutor, præsentator ad beneficium; hæc omnia plerumque pro vitandis sunt illicita et invalida, pro toleratis autem tantum illicita. Vitandus, non autem toleratus, privat sepultura ecclesiastica, et ille qui eum sepeliret modo ecclesiastico incurrit excommunicationem, nisi dederit signa pœnitentiæ, et absolvatur cadaver; sed nemo sepultura privandus est sine sententia Episcopi.

4. Excommunicatio minor incurrit ob unicam causam, nempe ob communicationem cum excommunicato vitando in actionibus comprehensis in sequenti versu:

Os, Orare, Vale, Communio, Mensa negatur.

Insuper peccat venialiter qui talia vitando tribuit; sed peccaret graviter: 1.º si tribueret in contemptum censuræ; 2.º si in divinis in materia gravi; 3.º si in crimine ob quod alter fuit excommunicatus com-

municaret. Incurreret excommunicationem majorem clericus scienter communicans cum excommunicato nominatim a Papa et denuntiato; item si excommunication fuit lata in aliquem et simul in participantes, qui tunc communicat cum illo post monitionem incurrit excommunicationem majorem, et non potest absolviri nisi ab eo a quo absolvendus est principalis.

5. Excusant communicantem:

Utile, Lex, Humile, Res ignorata, Necessa.

Utile intelligitur utilitas aut ipsius excommunicati, ut resipiscat, aut utilitas aliorum. *Lex* intelligitur matrimonialis. *Humile* intelligitur subjectio debita a filiis, militibus, servis. *Res ignorata*, ignorantia sive inadvertentia vel legis vel facti. *Necessa*, quæcumque necessitas gravis sive temporalis sive spiritualis tam communicantis, quam excommunicati, aut aliorum.

6. Duplex est effectus excommunicationis minoris:
1.º privare sub gravi receptione sacramentorum;
2.º item receptione beneficiorum. Qui cum excommunicatione minori confert sacramenta non peccat, nisi conferendo ipse deberet quoque sacramentum suscipere. Ab hac censura quisvis confessarius potest absolvere.

7. Excommunicationes non reservatae et quæ frequentius locum habent, sunt: in extorquentes absolutionem a censuris, in sepelientes publicos usurarios, in contrahentes intra gradus prohibitos, in imprimentes aut facientes imprimere sine permissione, vendentes, retinentes libros de rebus sacris sine nomine auctoris, nisi habeatur licentia ab ordinario, cuius approbatio aposita indicat eum consensisse ut taceretur nomen auctoris, in profitentes aliquam scientiam qui fidei professionem non emittunt, in potestatem usuris fa-

ventem, in occupantes bona ecclesiæ vacantis, in mandantes occisionem alicujus Christi fidelis, in impedientes sequestrum ab Episcopo præceptum, in non denuntiantes Episcopos hæreticos et confessarios sollicitantes, in eos qui servare faciunt statuta contraria libertati ecclesiasticae, in clericos in dignitate constitutos aut sacerdotes docentes legem aut medicinam, in sacerdotes qui præfecturas laicales suscipiunt, in clericos qui locant domos usurariis, aut bona ecclesiæ alienant, aut ultra triennium ea locant, in concessionares qui impugnant montes pietatis, in eos qui ficte renuntiant aut permutant beneficia, in præsumentes absolvere a casibus Bullæ *Cænae*, in eos qui in aliquod officium ecclesiasticum se ingerunt sine licentia Episcopi, in raptores mulierum et iis cooperantes, in ingredientes monasteria monialium sine licentia superioris, in cogentes mulierem invitam ad ingrediendum monasterium, etiam pro educatione, nisi a recta morum via aberraverit, vel nimia sint apud parentes pericula pro ejus pudicitia; non item est de maribus, tamen non excusantur a mortali qui eos cogunt ad ingrediendum aliquod monasterium, etiam pro sola educatione, justa deficiente causa. Excommunicantur qui impediunt ne mulier ingrediatur monasterium ad profundum.

8. Excommunicationes reservatae Papæ extra Bullam *Cænae* sunt: in incendiarios denuntiatos, in frangentes et spoliantes ecclesiæ, in vexantes eos qui ferunt censuras, in dantes aut recipientes aliquid ut adnittatur quis in religionem, aut ut obtineatur aliqua gratia vel justitia Romæ, in committentes simoniam realem aut confidentialē, in duellatores, patrinos, consultores, sautores, et spectatores qui sua assisten-

tia incitant ad pugnam, in usurpantes bona ecclesiarum, aut aliorum locorum priorum, in exigentes tributa ab ecclesiasticis, in violantes interdictum, in publicantes falsas indulgentias, in retinentes fructus beneficii vacantis, aut impedientes possessionem, in sustinentes opiniones damnatas, in Parochos non residentes, in regulares viaticum ministrantes, aut absolventes a reservatis Episcopis, in defendentes proxim interrogandi de nomine complicis, in confessarios qui absolvunt complices peccati turpis, in defendentes sententiam oppositam immaculatæ Conceptioni, et pariter in asserentes hanc piam sententiam esse articulum fidei, nam est tantum pia sententia ubique recepta, pro qua defendenda moriens martyr esset, talis enim cultus erga B. V. est actus religionis pro quo defendendo potest acceptari martyrium (*S. Thom., Ben. XIV. de Can. l. 1, c. 14, n. 13*); in quamcumque personan utriusque sexus, etiam infantem, quæ ingreditur monasterium claustrale monialium sine licentia scripta Episcopi vel superioris, et vetatur ipsis Episcopis et Prælatis regularibus sub gravibus pœnis ingressus sine necessitate, in qua paucos debent habere socios. **Licentia** non requiritur scripta pro iis quorum opera monialibus est jugiter necessaria, sed debet esse pro persona designata; Prælatus potest superioris committere hanc licentiam concedere. Confessarius pro infirma ingrediatur cum cotta et stola, et ad alias monasterii partes non divertat, regularis cum socio, secularis **solus**, sed eos comitatrixe semper videant. **Medicus** omni trimestri licentiam **renovet**, solus ingrediatur, duabus e senioribus comitatus; item omnes operarii **necessarii**, sed deficiente illo cui licet, aliis ei non potest suffici sine nova licentia.

9. Vetatur sub pœna excommunicationis, sed ferendæ sententiæ ab Episcopo, laicis, et suspensionis clericis, ne frequentent colloquia monialium. Regulares accedentes ad colloquendum cum monialibus, etiam ex rationabili causa, peccant mortaliter, quando non adest licentia Episcopi. Idem dicendum de regularibus qui, habita ad moniales concione, cum iisdem, sine licentia Episcopi, etiam de rebus spiritualibus colloquuntur.

10. Excommunicantur a S. Pio V. moniales quæ uno pede e clausura egrediuntur; item mulieres, exceptis Reginis et fundatricibus, quæ claustrum viorum ingrediantur ipso facto excommunicationem palem incurront.

11. Quod attinet ad percussionem clerici (videndum est in libro quinam intelligentur sub nomine clerici), incurront excommunicationem reservatam Papæ omnes cuiusvis sexus et ætatis rationis compotes, etiam illi qui efficaciter mandant cum influxu gravi, aut illi dant consensum influentem efficaciter in percussionem, aut factam approbat in certis casibus, item qui non impediunt cum ad id tenentur ex juxitia aut officio, quoties injuria censemur gravis ratione reverentiae clerico debitæ. Sufficit percussio etiam levis, imo conspuere, luto inquinare, vestem scindere, in careerem conjicere, habenis equum retinere. Non excommunicant fures qui vim non adhibent, sed clam surripiunt clero, nec illi qui percutiunt joco, aut sine culpa gravi, nec parentes aut præceptores qui per modum correctionis et moderate verberant. Excusantur pueri tonsurati qui se invicem pugnis percutiunt, illi qui se defendunt cum moderamine inculpatae tutelæ, et illi qui ob iram subitanam sine advertentia agunt.

12. In Bulla *Caneæ*, principalis excommunicatio reservata est illa quæ fertur contra hæreticos, eorum fautores, et scienter retinentes, legentes, imprimentes, vendentes, ementes, defendantes eorum libros de religione tractantes, vel hæresim continentes, (non autem libros mere scientificos) licet intentio sit eos confutandi; excipe si aliquis doctus legeret ut converteret hæreticum, et res non pateretur moram ad petendam licentiam. Eam incurruunt illi qui ex errore intellectus, et cum pertinacia voluntatis amplectuntur opinionem quam sciunt oppositam doctrinæ Ecclesie, aut qui dubitant positive de articulo fidei, nam qui negative dubitat, non judicando, sed suspendendo judicium, peccat quidem, sed non incurrit censuram. Hæreticus autem, et positive dubitans ad incurrendam censuram debet errorem verbis aut signis manifestare animo profitendi, licet nemini innotescat.

13. Qui legunt, retinent libros ex professo obscenos puniuntur a Sixto V. excommunicatione reservata.

14. Scripta damnata tamquam suspecta de hæresi et in Indice romano contenta, prohibita sunt sub excommunicatione, sed non reservata.

15. Irregularitas ex homicidio, aut mutilatione incurrit a mandantibus, consulentibus, et quandoque a cooperantibus, non autem ab illis qui se defendunt.

DE PRIVILEGIIS.

1. Privilegiatus non tenetur uti suo privilegio, nisi eo uti expediat bono communi, ut privilegium immunitatis quo omnes ecclesiastici uti tenentur. Regulares non possunt renuntiare suis privilegiis. Privilegia grata sive late sunt interpretanda, stricte autem odiosa, aut illa quæ cedunt in præjudicium aliorum, si conces-

sa sint personæ particulari; si autem communitati, latissime interpretentur.

2. Ex Bulla S. Pii V sacerdotes possunt audire Missam et conciones in ecclesiis Regularium, et ibi præcepto satisfacere.

3. Ecclesiastici jure divino sunt exempti a potestate sæculari quoad materias spirituales, ut Ordines, Electiones; circa suas personas et loca, saltem jure canonico sunt exempti. Cæterum tenentur in conscientia, sed non vi coercitiva, illis legibus civilibus quæ non repugnant eorum statui. Exempti sunt in omni causa spectante ad forum ecclesiasticum, excipe si inveniantur sine veste clericali, aut cum armis prohibitis, aut in flagranti delicto, nam tunc possunt incarcerari, ut postea curiae ecclesiastice remittantur. Circa bona ecclesiastica non tenentur solvere vectigal.

4. Omnes delinquentes christiani ad loca sacra con fugientes gaudent immunitate, et qui eos extrahere tentant incurruunt ipso facto excommunicationem reservatam Papæ vel Episcopo: excipiuntur latrones publici, depopulatores agrorum, omnes homicidæ, hæretici notorii, et rebelles contra personam Principis.

5. Episcopi, juxta Trid. sess. 24. cap. 5., possunt dispensare in omnibus irregularitatibus et suspensi onibus Papæ reservatis, excepto homicidio voluntario, et aliis deductis ad forum contentiosum, si delictum sit occultum, nempe tantum septem vel octo personis notum in civitate; item possunt absolvere per se vel per alium ad id specialiter deputatum a casibus pa palibus occulis, non autem dispensare in irregularite occulta ex defectu, nisi sit dubia. His facultatibus pri vantur Episcopi in locis ubi Tridentinum non est receptum, nam valde incongruum esset ut Concilii gau